

**КЗ «Березнівська міська публічна бібліотек»
Березнівської міської ради Рівненського району Рівненської області**

Березнівська центральна бібліотека

Григорій Сковорода невтомний шукач свободи і щастя

(до 300-річчя з дня народження Григорія Сковороди)

Біобібліографічний нарис

УДК 01+929:821.161.2"00/18"

Г - 83

«Григорій Сковорода - невтомний шукач свободи і щастя»: до 300-річчя з дня народження Григорія Сковороди: біобібліографічний нарис/ Березнівська центральна бібліотека ; уклад. О. І. Гурин, Л. В. Андрощук., О.І.Гурин -Березне, 2022. – 20 с.

Видання присвячене 300-й річниці з дня народження Григорія Сковороди та висвітлює життєвий і творчий шлях великого українського філософа, педагога-просвітителя, поета, музиканта.

Біобібліографічний нарис адресований студентам, викладачам, бібліотечним фахівцям, учителям, усім, хто цікавиться творчістю Григорія Сковороди.

Передмова

«Зроблю Маленьку
книжечку.
Хрестами і
візерунками з
квітками
Кругом листочки
обведу
Тай списую
Сковороду»

Т. Г. Шевченко

У 2022 році Верховна Рада України ухвалила постанову «Про відзначення 300-річчя від дня народження Григорія Савича Сковороди».

Спадщина Сковороди «належить до визначних надбань вітчизняної культури, а його ім'я зайняло помітне місце в ряду видатних діячів минулого, які збагатили філософську думку та художню літературу України. У свідомості сучасників та нащадків Сковорода постає як мандрівний філософ-вільнодумець, вчитель, який був передвісником нової епохи – епохи українського романтизму».

Є постаті, чиє життя вдячно і різнопланово надається до великої кількості літературних інтерпретацій, їхні багаті, неоднозначні і неординарні натури під різними кутами зору щоразу виграють несподіваними гранями, вписаними в захоплюючі контексти. Одне з чільних місць у цьому пантеоні посідає Григорій Сковорода – найяскравіша постать в українській культурі XVIII ст., філософ, поет і романтик епохи пізнього бароко, світоч української духовної історії, чия оригінальна гуманістична творчість «була ґрунтом для розвитку української філософії і літератури» (П. Тичина). Постать Григорія Сковороди — постать без перебільшення легендарна, він став таким ще за свого життя. З дитинства спраглий до знань, він навчався спочатку в дяка, який і помітив таланти дитини. Потім справдилася мрія юнака — навчатися в Києво-Могилянській академії. Сковорода з дитинства виявляв безліч талантів: він мав прекрасний голос, грав на кількох музичних інструментах, був уважний, спраглий до знань, мав неабиякий хист до мов та наук. Упродовж свого життя Г. Сковорода невпинно вчився. Вчився в уже згаданій Києво-Могилянці, багато займався самоосвітою, навчався у природи та людей, навіть у своїх власних учнів... Можливо, саме ця здатність, прага до засвоєння нового, невгамовний пошук істини, праця над самим собою і привели Сковороду до того рівня духовного та розумового розвитку, якого він досяг. Григорій Сковорода став першим українським філософом. За життя йому

пропонували багато різних посад, але мандрівний філософ понад усе цінував свою волю, право самому визначати своє життя, жити так, як йому до вподоби, спілкуватися з людьми різного віку та професій — це Григорій Сковорода вважав найбільшим щастям для себе. Філософія Сковороди охоплює усі сфери людського життя. Він багато говорить про щастя, розуміння щастя і шляхи досягнення внутрішньої гармонії. Григорій Сковорода пропонує людям почати шлях до щастя з пізнання себе і невинного внутрішнього духовного самовдосконалення. Багато уваги Сковорода приділив і проблемам виховання, розробивши прекрасну, струнку і просту, проте дійсно геніальну систему виховання. Перший український філософ не видав за життя жодної книги своїх творів, але його ідеї, байки, поезії з неймовірною швидкістю поширювались світом, люди переповідали їх один одному, велику їх частину знали на пам'ять. На щастя, твори Сковороди збереглися в своїй більшості. Хоча хіба вони могли не зберегтися, коли час не владний над творчістю такого рівня? Григорій Сковорода залишив нам різноманітну творчу спадщину. Це і ліричні вірші, частина з яких стали народними піснями, і гострі викривальні вірші, у яких ми бачимо засудження вад тогочасного суспільства, і глибокі притчі, і повчальні байки. Жодна сфера життя людини не лишилася поза увагою мандрівного філософа Григорія Сковороди. Його творчість цікава нам і досі, а уважний читач знайде у філософських ідеях Сковороди відповіді й на свої власні питання... Філософи, літературознавці, публіцисти, педагоги постійно досліджували і продовжують досліджувати й оцінювати творчість українського мислителя. Дослідження спадщини видатного українського педагога, філософа, освітянина Г. Сковороди було і залишається сьогодні актуальною проблемою. Невипадково за відомим ученим міцно закріпилося визначення «перший розум наш...» та визнання вітчизняною і світовою громадкістю феномену неординарності мислителя, творчість якого є предметом постійних наукових пошуків як на Батьківщині, так і далеко за її межами.

У 2022 році 300-річний ювілей Григорія Сковороди в Україні відзначатимуть на державному рівні. Парламент запропонував «Укрпошті» видати серію поштових марок до 300-річчя Сковороди, а Національному банку України рекомендували виготовити і ввести в обіг спеціальну ювілейну монету.

Найважливіші факти з біографії Г. Сковороди

Благословенні
 ви, сліди,
 не змиті вічності
 дощами,
 Мандрівника
 Сковороди
 припорошеними
 саквами,
 Що до цілющої
 води
 Простує,
 едбавши храми.

Максим
 Рильський

Хата батьків Григорія Сковороди. Чорнухинський літературно-меморіальний музей, Полтавська область.

Григорій Савич Сковорода

3 грудня 1722 року – день народження Григорія. Він народився в козацькій сім'ї містечка **Чорнухи** на Полтавщині. Цікаво, що дата народження стала відома тільки через 200 років, коли перекладач знайшов у листі згадку про святкування 41-го Дня Народження Сковороди. Й досі це свідчення є єдиним та унікальним підтвердженням дати народження філософа.

1734-1753 роки – навчання в **Києво-Могилянській академії**, хоча й із перервами. В академії Григорій вивчив багато іноземних мов, серед яких грецька, німецька, польська, латинська, церковнослов'янська та інші. Узагалі молодий Григорій показував неабиякі **успіхи в навчанні**. Улюбленим учителем Сковороди був Г.Кониський, у якого він слухав курс поезики, філософії та етики. Вступив до Києво-Могилянської академії – першого вищого навчального закладу в Україні у 12 років. Грав на сопілці, флейті, скрипці, лірі, бандурі.

1741-1744 роки – Григорій Сковорода співає в придворній капелі в Петербурзі. Після цього майбутній просвітник повертається до Києва та знову навчається в Києво-Могилянській академії.

1745-1750 роки – не завершивши останнього богословського курсу, він у 1750 році, скориставшись з нагоди, їде за кордон (Угорщина, Австрія, Польща, Словаччина), де не лише знайомиться з життям та побутом інших народів, а й збагачує свої знання – слухає лекції в одному з найстаріших університетів Європи в м. Галле. Відразу після повернення він займається перекладацькою та викладацькою діяльністю, починає писати власні твори.

1 липня 1753 року – Григорій опублікував **свій перший датований вірш**. Це творіння присвячено вступу в Переяславі на єпископську кафедру.

1753-1754 роки – написання трактату «**Рассуждение о поэзии и руководство к искусству оной**».

1754-1759 роки – Сковорода живе в селі **Коврай** у маєтку Степана Томари. Чотири роки поет прожив у с. Коврай на Переяславщині. тут він написав більшість віршів до збірки “Сад божественных песен”.

Після Переяслава у творчому житті Г. С. Сковороди починається найбільш плідний період, тісно пов'язаний з Харковом та Слобідською Україною. У 1759 році його запрошують до Харківського колегіуму на посаду викладача поетики. У природженого вчителя знову з'являється аудиторія, якій він може передати свої знання, з якою може поділитися думками, що хвилюють його.

1759-1760 роки – Григорій Савич наймається до **Харківської духовної колегії** та викладає там пійтику. Та через рік він свариться з архімандритом Гервасієм. Їде з колегіуму, де йому запропонували, маляючи принадні картини духовної кар'єри, прийняти чернецтво, а філософ у своїх принципах був непорушний. Відповідь була пряма і дошкульна – він не хоче собою збільшувати число фарисеїв: «Їжте жирно, пийте солодко, одягайтесь м'яко і чернецтуйте».

1761-1764 роки – Григорій знову стає вчителем Харківського колегіуму. На цей раз він викладає грецьку мову та синтаксис.

1764 рік – подорож до Києва закінчилася тим, що Сковорода відмовився залишитися в церкві та поїхав на Харківщину.

1766 рік – погодився на пропозицію викладання основ добродійності в Харківському колегіумі. Для цього він написав навіть окремий посібник. У цей самий рік Григорій Савич залишається на самоті в лісі неподалік від Харкова (у Бабаях). Тут і створюється його прем'єра – **філософський діалог «Наркисс»**.

1767рік – час написання діалогу «Асхань».

1768-1769 роки – викладання катехізису в Харківському колегіумі. Ця навчальна дисципліна викладалася додатково. Відразу після закінчення викладання Григорій Савич розпочинає свій **мандрівний період**.

1772 рік – написані впливові твори Григорія Сковороди - «Разговор пяти путников о истинном щастии в жизни» та «Разглагол о древнем мире».

1774 рік – в селі Бабаї поблизу Харкова філософ видає нові свої твори – діалог "Кільце. Дружня розмова про душевний світ" та збірку «Байки Харківські».

1776 рік – написання трактату «**Икона Алкивиадская**».

1781 рік – поїздка Григорія Сковороди до Таганрогу, яка також вплинула на його творчість.

1783-1785 роки – творчі роки Григорія Савича. Саме в ці роки він завершує написання збірки «**Сад божественних пісень**». До того ж у світ виходять ще три суттєві праці - «Беседа 1, нареченная observatorium»; «Беседа 2, нареченная obserwatorium specula» та діалог «Пря бесу с Варсавою».

1787 рік – діалог «**Вбогий жайворонок**».

1790 рік – філософ переміщується до села Іванівка, де дарує Я. М. Донцю-Захаржевському «Книжечку Плутархову о спокойствии души».

1791 рік – Сковорода публікує свій останній діалог на філософську тематику «Потоп Змиин», присвячений своєму другу Михайлу Ковалинському.

1794 рік – навесні художник Лук'янов написав портрет Григорія Савича, а влітку філософ відвідав свого приятеля Ковалинського.

9 листопада 1794 року – Григорій Сковорода помер у рідному селі Іванівка. Люди виконали заповіт свого просвітника – на надгробній плиті з'явився надпис «**Мир ловив мене, та не спіймав**». Зараз могила українського філософа знаходиться в селі Сковородинівка Харківської області.

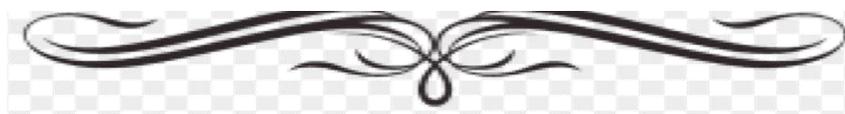
Цікаві факти із життя відомого українського філософа

- Народився Григорій Сковорода на Полтавщині у родинні спадкових козаків. Про точну дату народження світ дізнався лише через 200 років після народження філософа. Саме тоді дослідники віднайшли в одному із листів Сковороди згадку про святкування власного дня народження.
- Григорій Сковорода мав виняткові здібності до навчання. Вже у 16 років вступив до Києво-Могилянської академії – першого вищого навчального закладу в Україні. Вивчав латинську, грецьку, церковнослов'янську, польську, німецьку та інші мови. Грав на сопілці, флейті, скрипці, гусях, лірі, бандурі. Проте вищої освіти так і не отримав.
- Працюючи педагогом у Харківському колегіумі, мав власну систему оцінювання. Замість балів він писав справжні вироки: «вельми туп», «справжнє безглуздя», «досить гострий», «зверок вострое» тощо.
- Григорія Савича називають зачинателем жанру байки. Він писав твори переважно староукраїнською та латинською.
- Надавав перевагу особистій духовній свободі. Філософські трактати присвячував переважно етиці. А головним сенсом людського існування вважав самопізнання.
- Відстоював права людської особистості в кожній людині, що на ті часи означало сильну демократичну тенденцію. Відкрито засуджував московських гнобителів.
- Якоюсь Катерина II забажала побачити вже за життя відомого українського філософа особисто. Він прибув на її запрошення до палацу. Коли зайшла цариця до приймальної зали, всі присутні вклонилися, крім Сковороди. На питання Катерини, чому він не кланяється, відповів: «Не я бажав тебе бачити, а ти сама захотіла на мене подивитися. А як же ти мене роздивишся, коли я перед тобою удвоє зігнуся».
- Слава про таку надзвичайну людину швидко розлетілася, тож мислителю були скрізь раді, його чекали. Оскільки він мав знайомих в усіх куточках країни, вважається, що завдяки його впливові відбулося відкриття Харківського університету. Ідею про навчальний заклад вирішив втілити у життя Василь Каразін — тридцятирічний дворянин. Для того, аби заклад був створений і запрацював, потрібні були неабиякі кошти, які молодий чоловік збирав з дворянства. Це були добровільні внески, тож дива могло й не статися. Та величезна на той період сума в шістсот вісімнадцять тисяч карбованців була отримана. Подейкують, що ті, хто вніс свою частку до цієї великої справи були задалегідь підготовлені Г. Сковородою.
- Всім відомо, що мислитель все життя був самотнім, але не всі знають, що він був закоханий і навіть хотів одружитися, але не зміг. Прагнення до свободи переважило, і він покинув наречену прямо на весіллі. Тож залишився самотнім. Ще подейкують, що він свідомо зарікся від інтимного життя.

З афоризмів Григорія Сковороди

- Ні про що не турбуватися, ні за чим не турбуватися - значить не жити, а бути мертвим, адже турбота - рух душі, а життя - це рух.
- Розум завжди любить до чогось братися, і коли він не матиме хорошого, то звертатиметься до поганого.
- Хто думає про науку, той любить її, а хто її любить, той ніколи не припиняє вчитися, хоча б зовні він і здавався бездіяльний.
- Хто добре запалився, той добре почав, а добре почати - це наполовину завершити.
- Немає нічого небезпечнішого, ніж підступний ворог, але немає нічого отрутішого від удаваного друга.
- Похибки друзів ми повинні вміти виправляти або зносити, коли вони несерйозні.
- Хіба не любов усе єднає, будує, творить, подібно до того, як ворожість руйнує.
- Як ліки не завжди приємні, так і істина буває сувора.
- Як нерозумно випрошувати те, чого можеш сам досягти.
- Коли не можу нічим любій Вітчизні прислужитися, в усякому разі з усієї сили намагатимуся нікому ні в чому не шкодити.
- Царство Боже всередині нас. Щастя - в серці, серце - в любові, любов же в законі вічного.
- Шукаємо щастя по країнах, століттях, а воно скрізь і завжди з нами; як риба у воді, так і ми в ньому, і воно біля нас шукає нас самих.
- Перш за все батька й матір шануй і служи їм. Вони ж бо видимі портрети тієї невидимої сили, якій ти стільки зобов'язаний.
- Той розуміє юність, хто розуміє старість.
- Бути щасливим - це значить пізнати, знайти самого себе.
- Без бажання все важке, навіть найлегше.
- Що хочеш шукай, але не згуби миру.
- Схильність до дружби ні куплею, ні проханням, ні насиллям не досягається... Дружать тільки з тими, до кого відчувають особливе духовне ваблення.
- Коли вовк грає на свиріль, ведмідь танцює, а лошак носить поноску, годі не сміятися. Кожна нешкідлива невідповідність смішить. А коли вже вовк став пастухом, ведмідь ченцем, а лошак радником - це не жарт, а біда. О, коли б ми пізнали, як це суспільству шкідливо.
- Довго сам учись, коли хочеш учити інших.

Легенди та перекази про Г. Сковороду

Образ Григорія Сковороди оточений переказами та легендами, які з вуст в уста передавалися десятками років.

1. За словами його сучасників, він завжди мав при собі Біблію, записники з творами та думками, а також сопілку (чи флейту). Мандруючи, він спинявся у добрих людей, які приймали його не за гроші, а для того, щоби послухати. Він розповідав про інші міста та країни, про слово Боже та про науку, а ще по-дружньому підказував та давав практичні поради для життя.

2. Слава про таку надзвичайну людину швидко розлетілася, тож мислителю були скрізь раді, його чекали. Оскільки він мав знайомих в усіх куточках країни, вважається, що завдяки його впливові відбулося відкриття Харківського університету. Ідею про навчальний заклад вирішив втілити у життя Василь Каразін — тридцятирічний дворянин. Для того, аби заклад був створений і запрацював, потрібні були неабиякі кошти, які молодий чоловік збирав з дворянства. Це були добровільні внески, тож дива могло й не статися. Та величезна на той період сума в шістсот вісімнадцять тисяч карбованців була отримана. Подейкують, що ті, хто вніс свою частку до цієї великої справи були заздалегідь підготовлені Г. Сковородою.

3. Щодо зустрічі Катерини II з філософом існує декілька переказів. В одному з них говориться про те, що цариці було цікаво з ним поговорити. Він з'явився до двору, але не вклонився цариці, на відміну від інших. Звичайно, що цим була виказана неповага, але на питання чому він так вчинив, мислитель сказав розумно, мовляв, якщо Ви хотіли мене побачити, то як же зможете роздивитися, якщо я зігнуся.

4. Ще за однією історією говориться, що Г. Сковорода відпочивав обабіч дороги, поряд ходила вівця. Коли до нього прийшли вісники від цариці і повідомили про те, що Катерина II хоче, аби він жив у Петербурзі. На це письменник відповів: «Мені дудка і вівця дорожчі царського вінця».

5. Запрошували Г. Сковороду і до церковної служби, але на це він коротко і ясно говорив: «Не хочу поповнювати ряди фарисеїв». От і все.

6. Всім відомо, що мислитель все життя був самотнім, але не всі знають, що він був закоханий і навіть хотів одружитися, але не зміг. Прагнення до свободи переважило, і він покинув наречену прямо на весіллі. Тож залишився самотнім. Ще подейкують, що він свідомо утримувався від сексуального життя.

7. Незважаючи на те, що з-під пера Г. Сковороди вийшли вірші, афоризми, байки, прозові, філософські твори, його творчість не була надрукована за життя, а його тексти поширювалися шляхом переписування вручну.

Величний, гордий мандрівник, філософ, письменник, музикант, Г. С. Сковорода зробив значний вклад в українську культуру і залишиться в пам'яті нації надовго.

Також не забудеться його любов до свободи, викарбувана на могилі: *«Світ ловив мене, та не спіймав...»*

Сковорода Г. Байки : художественная лит-ра / Г. Сковорода ; худож. І. Коршунов. - Харків : Віват, 2020. - 63 с.

Сковорода Г. Байки Харківські : художественная лит-ра / Г. Сковорода ; пер. укр. Н. Федорака. - Львів : Terra Incognita, 2019. - 108 с. : іл. - (Українська езотерика).

Сковорода Г. Вибрані твори : художественная лит-ра / Г. Сковорода. - Х. : Прапор, 2007. - 382 с. : іл.

Сковорода Г. Вибрані твори в українських перекладах : художественная лит-ра / Упоряд. Л.Ушкалова. - Х. : Ранок, 2003. - 140 с. - (Програма з літератури).

Сковорода Г. Сад божественних пісень : художественная лит-ра / Г. Сковорода. - К. : Національний книжковий проект, 2011. - 334 с. - (Бібліотека шкільної класики).

Сковорода Г. Сад божественних пісень : художественная лит-ра / Г. Сковорода. - К. : Школа, 2007. - 334 с. - (Шкільна хрестоматія).

Сковорода Г. Твори : В 2-х т. / Г. Сковорода. - К. : Обереги. - 2005

Т.1 : Поезії. Байки. Трактати. Діалоги : художня л-ра. - 527 с. - (Київська б-ка давнього укр. письм. Т.5).

Сковорода Г. Твори : В 2-х т. / Г. Сковорода. - К. : Обереги. - 2005

Т.2 : Трактати. Діалоги. Притчі. Переклади. Листи : худож. л-ра. - 480 с. - (Київська б-ка давнього укр. письм. Т.6).

Сковорода Г. Твори : В 2-х т. / Г. Сковорода. - К. : Обереги, 1994. - 527 с.

Т.1 : Поезії. Байки. Трактати. Діалоги : художня л-ра

Сковорода Г. Твори : В 2-х т. / Г. Сковорода. - К. : Обереги. - 2005. - 479 с.

- Т.2** : Трактати. Діалоги. Притчі. Переклади. Листи : худож. л-ра
Сковорода Г. Сад пісень: вибрані твори/Худож. С. Артюшенко. – К.: Веселка, 1983. – 190 с.
- Сковорода Г.** Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозові переклади. Листи. – К.: Наук. думка, 1983. – 542 с.
- Сковорода Г.** Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозові переклади. Листи/ Вступ стаття, упоряд. І приміт. І.В. Іваньо; Ред. Тому В. І. Шинкарук. – К.: Наук. думка, 1983. – 544 с.
- Сковорода Г. Котляревський І.** Вибрані твори. – Х.: Прапор, 1985. – 300 с.

Література про творчість письменника

- Барабаш Ю.** Вибрані студії : Сковорода . Гоголь . Шевченко / Ю.Барабаш. - К. : Києво - Могилян. акад., 2007. - 742 с. - (Бібліотека Шевченківського комітету).
- Єшкілев В. Л.** Усі кути Трикутника : апокриф мандрів Григорія Сковороди / В. Л. Єшкілев. - К. : Академія, 2012. - 245 с. - (Автографи часу).
- Історія України в особах:** Козаччина : историческая литература. - К. : Україна, 2013. - 302 с. : іл.
- Григорій Сковорода. Тарас Шевченко. Іван Франко. Леся Українка :** научно-популярная література / худож.-оформ. О. М. Артеменко. - Луцьк : Волинська обл. друкарня, 2012. - 472 с.
- Світочі України :** енцикл. для дітей / авт. - упоряд. В. М. Верховень. - Х. : СЕРТІМА, 2010. - 95 с.
- Ушкалов Л.** Ловитва невловного птаха: життя Григорія Сковороди / Л. Ушкалов. - Вид. 2-е. - Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2017. - 363 с.
- Ушкалов Л.** Григорій Сковорода : научно-популярная література / Л. Ушкалов. - Х. : Фоліо, 2013. - 123 с.
- Ушкалов Л.** Григорій Сковорода від А до Я : художественная лит-ра / Л. Ушкалов ; худож.: Л. Стецькович, В. Стецькович. - Львів : Видавництво Старого Лева, 2019. - 71 с. : іл.
- Штельмах М. Л.** P.S. Григорія Сковороди... : художественная лит-ра / М. Л. Штельмах. - Х. : Гімназія, 2013. - 315 с.

Публікації в періодичних виданнях

- Івахненко Л.** Григорій Сковорода - видатний український письменник, філософ : урок-дослідження в 9-му класі / Л. Івахненко // Українська мова та література. Шкільний світ : всеукраїнська газета для вчителів. - 2011. - № 33/34. - С. 16 – 19.
- Боронь О.** Чим були гроші для Сковороди?: збірка есеїв - "Від барокко до постмодерну" - присвячена малознаним фактам з історії української літератури / О. Боронь // Урядовий кур'єр. - 2011. - №207/8 листоп./ - С. 9.
- Войцехівський Б.** Нам треба мудрості Сковороди: мислитель світового рівня чверть століття був мандрівним університетом / Б. Войцехівський // Урядовий кур'єр. - 2012. - №226/7 груд./ - С. 11.
- Гажаман Н.** Українські письменники - герої художніх творів : Григорій Савич Сковорода / Н. Гажаман // Шкільна бібліотека : загальнодержавний для шкільних бібліотекарів. - 2011. - №4. - С. 40-42.
- Галаур С.** Муравським шляхом у Сковородинівку. Сьогодні народився український Першорозум - Григорій Сковорода : [літературно-меморіальний музей Г. Сковороди] / С. Галаур // Урядовий кур'єр. - 2010. - №227/3 груд./ - С. 11.
- Данилець О.** Сковороди зоря у вічність промовля: вдячні земляки видатного філософа гідно підготувалися до 290-річчя з дня його народження [Текст] / О. Данилець // Урядовий кур'єр. - 2012. - №222/1 груд./ - С. 17.
- Костюченко В.** Григорій Сковорода - філософ, письменник, учитель, музикант, співець : заняття в "Літературній вітальні" / В. Костюченко // Дивослово : науково-методичний. - 2012. - №11. - С. 11 - 13.
- Лесик О.** Григорій Сковорода. Життя і творчість поета : "Сад божественних пісень", "Байки Харківські" / О. Лесик // Українська мова та література : всеукраїнська газета для вчителів : шкільний світ. - 2015. - № 17/18. - С. 64-66.
- Лесик О.** Григорій Сковорода. "Сад божественних пісень", "Байки харківські" : 9-й клас / О. Лесик // Українська мова та література : всеукраїнська газета для вчителів : шкільний світ. - 2013. - № 14. - С. 14-16.
- Ларіонов П.** Із мандрів шляхами Сковороди. Уже чимало зроблено до 290-річчя від дня народження філософа світової величини / П. Ларіонов // Урядовий кур'єр. - 2012. - №193/23 жовт./ - С. 5.
- Махінчук М.** Дорогами Григорія Сковороди мандрує публіцист Володимир : рецензія / М. Махінчук // Голос України. - 2012. - №188/6 жовт./
- Рец. на кн. : Стадниченко В. Садівник щастя: Сковорода як дзеркало України / В. Стадниченко. - Вид-во "Криниця"
- Мирний В.** Сковорода : [вірш] / Володимир Мирний // Дзвін : Літературно-мистецький та громадсько-політичний часопис. - 2010. - N10. - С. 2-3.
- Матвієнко М.** Ми створимо світ кращий. Ми створимо день веселіший : [до 290-річчя від дня народження Г. Сковороди] / М. Матвієнко // Літературна Україна : газета письменників України. - 2012. - №46/29 лист./ - С. 1.
- Народний філософ** // Урядовий кур'єр. - 2017. - №223/25 листоп./ - С. 9.

Невловимий філософ : до 290-ї річниці від дня народження Григорія Сковороди // Шкільна бібліотека : загальнодержавний для шкільних бібліотекарів. - 2012. - №21/22. - С. 8-10.

Про передачу цілісного майнового комплексу Національного літературно-меморіального музею Г.С.Сковороди у державну власність : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 січня 2010р. №90-р // Урядовий кур'єр : газета центральних органів виконавчої влади України. - 2010. - №13/23 січ./ - С. 4.

Скутень І. Повернення Григорія Сковороди : [про книгу В. Стадниченка "Садівник щастя". Сковорода як дзеркало України] / І. Скутень // Віче : теоретичний і громадсько-політичний журнал. - 2012. - №15/16. - С. 70-71.

Стадниченко В. Наш отчий дім : яким бути музею Григорія Сковороди на його батьківщині - в селищі Чорнухи на Полтавщині / В. Стадниченко // Урядовий кур'єр. - 2010. - №42/5 берез./ - С. 6-7.

Субота В. Світ ловив мене, та не спіймав : [до 290-річчя від дня народження Г. Сковороди] / В. Субота // Літературна Україна : газета письменників України. - 2012. - №34/6 верес./ - С. 5.

Тимченко Г.Ф. Г. С. Сковорода - філософ, поет, музикант : (для 6-х класів) / Г.Ф. Тимченко, В.І. Решова // Шкільний бібліотекар : науково-методичний журнал. - 2013. - №7. - С. 16-20.

Уманська Т. Тваринний світ у байках Григорія Сковороди : 9-й клас [Електронний ресурс] / Т. Уманська // Українська мова та література. Шкільний світ : всеукраїнська газета для вчителів. - 2011. - № 33/34. - С. 20 - 25.

Царук А. Життя як шедевр служіння емоційного інтелекту народові / А. Царук // Дзвін : літературно-мистецький та громадсько-політичний часопис НСПУ. - 2021. - № 7. - С. 191-196.

Рец. на Дзюбенко-Мейс Н. Я. Сковорода. Поєми, балади, цикли / Н. Я. Дзюбенко-Мейс. - Київ : Саміт-книга, 2020

Шевчук Г. Григорій Сковорода: шлях мудреця : П'єса / Г. Шевчук // Дивослово : науково-методичний. - 2011. - №1. - С. 29 - 32.

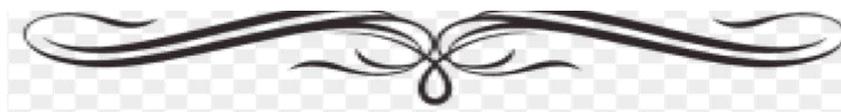
Інтернет-ресурси про життя і творчість Г.Сковороди

1. Григорій Сковорода: цікаві факти про українського мандрівного філософа [Електронний ресурс] Наукова бібліотека ім. М. Максимовича ЧНУ ім. Б. Хмельницького: [сайт]. – Режим доступу: <https://biblioteka.cdu.edu.ua/index.php/naukovo-prosvitnytski-zakhody/virtualni-vystavky/8-novyny/586-hryhorii-skovoroda-tsikavi-fakty-pro-ukrainskoho-mandrivnoho-filosofa.html> (дата звернення: .26.10.2022). – Назва з екрана.
2. Григорій Сковорода і Сумщина [Електронний ресурс] Електронна бібліотека «Культура України»: [сайт]. – Режим доступу: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?&id=3753> (дата звернення: .26.10.2022). – Назва з екрана.
3. Сковорода Григорій Савич : матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bit.ly/1UJUPjr> (дата звернення: .26.10.2022). – Назва з екрана.
4. Григорій Сковорода. Біографія. Історія України! // YouTube : [сайт]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=nm2BT5Fmg0c> (дата звернення: 26.10.2022). – Назва з екрана.
5. Сковорода Григорій Савич: Життєвий та творчий шлях, біографічні статті [Електронний ресурс] Бібліотека української літератури : [сайт]. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=1677> (дата звернення: 26.10.2022). – Назва з екрана.
6. Методичні рекомендації до 300-річчя Григорія Сковороди [Електронний ресурс] Знайшов: [сайт]. – Режим доступу: https://znayshov.com/News/Details/metodychni_rekomendatsii_do_300-richchia_hryhoriia_skovorody (дата звернення: 01.11.2022). – Назва з екрана.

Використання джерела

1. Махінчук М. Дорогами Григорія Сковороди мандрує публіцист Володимир : рецензія / М. Махінчук // *Голос України*. - 2012. - №188/6 жовт./
2. Народний філософ // *Урядовий кур'єр*. - 2017. - №223/25 листоп./ - С. 9.
3. Романовська А. І. «Філософія серця» Григорія Савича Сковороди / А. І. Романовська // *Вивчаємо укр. мову та літ.* – 2017. – № 1/2. – С. 42-46.
4. Царук А. Життя як шедевр служіння емоційного інтелекту народів / А. Царук // *Дзвін : літературно-мистецький та громадсько-політичний часопис НСПУ*. - 2021. - № 7. - С. 191-196.
5. Григорій Сковорода. Біографія. Історія України! // YouTube : [сайт]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=nm2BT5Fmg0c> (дата звернення: 26.10.2022). – Назва з екрана.
6. Методичні рекомендації до 300-річчя Григорія Сковороди [Електронний ресурс] Знайшов: [сайт]. – Режим доступу: https://znayshov.com/News/Details/metodychni_rekomendatsii_do_300-richchia_hryhoriia_skovorody_ (дата звернення: 01.11.2022). – Назва з екрана.
7. Сковорода Григорій Савич: Життєвий та творчий шлях, біографічні статті[Електронний ресурс] Бібліотека української літератури : [сайт]. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=1677> (дата звернення: 26.10.2022). – Назва з екрана.

Зміст

Передмова	4-5
Найважливіші факти з біографії Г. Сковороди	6-8
Цікаві факти із життя відомого українського філософа	9
З афоризмів Григорія Сковороди	10
Легенди та перекази про Г. Сковороду	11
Видання творів Григорія Сковороди	12-13
Література про творчість письменника	13-14
Публікації в періодичних видання	14-15
Інтернет-ресурси про життя і творчість Г.Сковороди	16
Використані джерела	17

